

**Спеціальна (фахова)
підготовка особового складу
головного управління
морально-психологічного
забезпечення ЗСУ**

Анотація

Довідковий матеріал офіцерам структур з морально-психологічного забезпечення (військовослужбовцям) з довідковим матеріалом проведення занять з спеціальної підготовки (фахової підготовки).

ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ СПІЛЬНО

ОБМЕЖЕННЯ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ:
обмежень для розповсюдження немає

**СПЕЦІАЛЬНА
(ФАХОВА)
ПІДГОТОВКА
ОСОБОВОГО СКЛАДУ
ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ
МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗСУ**

ДОВІДКОВИЙ МАТЕРІАЛ

Видавництво
«Центр учбової літератури»
Київ – 2023

УДК 159.96:351.74(477)

С 71

Спеціальна (фахова) підготовка особового складу головного управління морально-психологічного забезпечення зсу: довідковий матеріал. — Київ: «Центр учбової літератури», 2023. — 143 с.

ISBN 978-611-01-2910-7

Довідковий матеріал офіцерам структур з морально-психологічного забезпечення (військовослужбовцям) з довідковим матеріалом проведення занять з спеціальної підготовки (фахової підготовки).

ISBN 978-611-01-2910-7

© «Центр учбової літератури», 2023.

I. Довідковий матеріал для проведення занять з спеціальної підготовки (фахової підготовки).

Тема 1. Вивчення функціональних обов'язків за посадою.

За своєю штатною приналежністю управління психологічного забезпечення входить до складу Головного управління морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України (далі – Головне управління). Як структурний підрозділ управління психологічного забезпечення поділяється на відділ психологічного супроводу та відділ психологічної підготовки.

За своїми функціональними обов'язками особовий склад відділу **психологічного супроводу** відповідає за перспективне та поточне планування підготовки та повсякденної діяльності відділу, організацію роботи відділу відповідно до поставлених завдань щодо організації, корегування роботи та контролю виконання завдань психологічного супроводу, виконання завдань відновлення особового складу, психологічної реабілітації, моніторингу психологічних проблем особового складу під час виводу військ з району виконання бойових завдань, відновлення та злагодження підрозділів Збройних Сил України на загальновійськових полігонах та навчальних центрах і забезпечення виконання запланованих заходів; методичне забезпечення заходів з формування, підтримання і поновлення в особового складу психологічної готовності та емоційно-вольової стійкості до виконання поставлених перед військами (силами) завдань у будь-яких умовах обстановки; забезпечення виконання вимог керівних документів з питань охорони державної таємниці; здійснення заходів щодо підтримання бойової та мобілізаційної готовності відділу; організацію методичного забезпечення супроводу військово-професійної діяльності.

У питаннях повсякденної діяльності повинні:

організовувати та проводити заходи по впровадженню єдиної системи психологічного забезпечення та психологічного супроводу з особовим складом Збройних Сил, на всіх управлінських рівнях до військової частини включно;

розробляти проекти нормативно-правових актів, які регламентують діяльність органів військового управління усіх рівнів з питань

психологічного забезпечення, організації роботи з особовим складом у Збройних Силах;

брати участь у розробці проектів державних та цільових програм, плану утримання та розвитку Збройних Сил у частині, що стосується організації психологічного супроводу;

брати участь у розробці навчально-методичних, інформаційно-аналітичних матеріалів з питань соціально-психологічної діагностики усіх категорій військовослужбовців та впровадженні програмних психодіагностичних комплексів у військових частинах Збройних Сил України; організовувати та розробляти (уточнювати) плани і документи щодо приведення управління в бойову готовність, організації морально-психологічного забезпечення бойової і мобілізаційної готовності; впроваджувати у практику психологічної роботи у військах (силах) наукові розробки з питань психодіагностики;

здійснювати удосконалення системи психодіагностичного відбору військовослужбовців Збройних Сил України, у тому числі кандидатів для проходження служби у складі підрозділів, що направляються для виконання спеціальних (бойових) завдань та у складі миротворчих контингентів (персоналу);

відпрацьовувати плануючі та інші документи з організації психологічного забезпечення відмобілізування та приведення Збройних Сил у бойову готовність, стратегічного застосування Збройних Сил;

працювати з документами, які розкривають відомості про зміст оперативних планів застосування військ (сил) за окремими складовими показниками в цілому щодо виду, роду, спеціальних військ, оперативного командування;

приймати участь у підготовці і проведенні навчань, тренувань Генерального штабу та Головного управління;

брати участь у заходах оперативного реагування на кризові ситуації; планувати, організовувати та контролювати проведення у Збройних

Силах заходів психологічного супроводу повсякденної діяльності особового складу, співпрацювати з управліннями особового складу видів, оперативних командувань щодо проведення соціологічних досліджень та психологічних обстежень військовослужбовців;

організовувати вивчення, узагальнення та розповсюдження передового досвіду психологічного супроводу в загальній системі підготовки та застосування військ (сил);

здійснювати в межах компетенції заходи міжнародного військового співробітництва;

приймати участь в інспектуванні військ (сил), роботі комплексних груп Генерального штабу з питань психологічного забезпечення діяльності військ;

розробляти документи методичного характеру відповідно до напрямків діяльності та здійснювати контроль за їх виконанням;

організувати і здійснювати контроль за обліком і зберіганням документів відділу;

своєчасно і якісно виконувати покладені на відділ завдання, підтримувати високу військову дисципліну, виконувати правила внутрішнього розпорядку;

дотримуватися вимог чинного законодавства, військових статутів, наказів та інших керівних документів за напрямком діяльності;

володіти інформацією про стан справ у відділі;

дотримуватись заходів пожежної безпеки та вимагати їх дотримання від особового складу відділу;

виконувати інші функції відповідно до законів України, актів Президента України, інших нормативно-правових актів, що регламентують підготовку й застосування Збройних Сил України.

В особливий період:

брати участь у розробці планів, оперативних директив, розпоряджень, донесень та зведень про хід і результати застосування військ (сил) з питань психологічного забезпечення;

вивчати морально-психологічний стан особового складу військ (сил), рівень його психологічної підготовки, кількість особового складу, який потребує психологічної допомоги за результатами психологічного діагностування, військово-соціологічних, узагальнювати інформацію, яка

використовується у подальшому для прийняття управлінських рішень керівництвом Головного управління;

вивчати соціально-психологічну характеристику регіону (району) операцій (бойових дій) та узагальнювати отримані дані для підготовки пропозицій щодо застосування військ (сил)

проводити розрахунки можливих психогенних втрат особового складу угруповань військ (сил) в ході застосування Збройних Сил України за визначеними ситуаціями;

відпрацьовувати методичні документи щодо організації психологічного супроводу діяльності військ (сил);

брати участь в організації і виконанні заходів психологічного супроводу підрозділів Збройних Сил України під час проведення заходів бойового злагодження, виконання завдань за призначенням та на етапі відновлення боєздатності;

проводити заходи щодо збереження державної та військової таємниці, організацію та контроль за обліком і зберіганням документів.

За своїми функціональними обов'язками особовий склад **відділу психологічної підготовки** відповідає за своєчасне планування та розробку документів щодо організації психологічної підготовки в загальній системі підготовки військ, методичне забезпечення заходів з формування, підтримання і поновлення в особового складу психологічної готовності та емоційно-вольової стійкості до виконання поставлених перед військами (силами) завдань у будь-яких умовах обстановки, перспективне та поточне планування підготовки та повсякденної діяльності відділу, організацію роботи відділу відповідно до поставлених завдань і забезпечення виконання запланованих заходів; забезпечення виконання вимог керівних документів з питань охорони державної таємниці; підтримання військової дисципліни, належного рівня морально-психологічного стану особового складу відділу; підтримання внутрішнього порядку, стан і збереження закріпленого майна та технічних засобів відділу; здійснення заходів щодо підтримання бойової та мобілізаційної готовності відділу; організацію методичного забезпечення психологічної підготовки.

У питаннях повсякденної діяльності:

організувати та проводити заходи по впровадженню єдиної системи психологічного забезпечення та психологічної підготовки з особовим складом Збройних Сил на всіх управлінських рівнях включно до військової частини;

розробляти проекти нормативно-правових актів, які регламентують діяльність органів військового управління усіх рівнів з питань морально- психологічного забезпечення, організації роботи з особовим складом у Збройних Силах України;

брати участь у розробці проектів державних та цільових програм, плану утримання та розвитку Збройних Сил у частині, що стосується організації психологічної підготовки;

брати участь у розробці навчально-методичних матеріалів для проведення заходів з проблематики психологічної підготовки усіх категорій військовослужбовців;

відпрацьовувати документи з організації морально-психологічного забезпечення відмобілізування та приведення Збройних Сил у бойову готовність, стратегічного застосування Збройних Сил;

приймати участь у підготовці і проведенні навчань, тренувань Генерального штабу та Головного управління;

брати участь у заходах оперативного реагування на кризові ситуації; планувати, організовувати та контролювати проведення у Збройних

Силах заходи психологічної підготовки особового складу, співпрацювати з управліннями особового складу видів, оперативних командувань щодо проведення соціологічних та психологічних досліджень;

здійснювати контроль за проведенням у військах (силах) психологічної підготовки (в загальній системі підготовки Збройних Сил) та набуттям органами військового управління, військовими частинами оперативних (бойових) спроможностей за стандартами підготовки щодо виконання визначених завдань психологічної підготовки за періодами навчання;

здійснювати в межах компетенції заходи міжнародного військового співробітництва;

брати участь в інспектуванні військ (сил), роботі комплексних груп Генерального штабу з питань психологічного забезпечення діяльності військ;

розробляти документи методичного характеру відповідно до напрямків діяльності та здійснювати контроль за їх виконанням;

організовувати та здійснювати методичне супроводження підготовки керівників проведення занять з психологічної підготовки;

організовувати вивчення, узагальнення та поширення передового досвіду психологічної підготовки, в тому числі провідних країн світу, в загальній системі підготовки та застосування військ (сил);

розробляти заходи перспективного та поточного планування відділу; володіти інформацією про стан справ у відділі та доповідати начальнику

відділу про проблемні питання щодо виконання поставлених завдань; дотримуватися вимог чинного законодавства, військових статутів,

наказів та інших керівних документів за напрямком діяльності, а також вимог керівних документів з питань охорони державної таємниці; виконувати інші функції відповідно до законів України, актів Президента України, інших нормативно-правових актів, що регламентують підготовку й застосування Збройних Сил України.

в особливий період:

вивчати соціально-психологічну характеристику регіону (району) операцій (бойових дій) та узагальнювати отримані дані для підготовки пропозицій щодо застосування військ (сил) з урахуванням соціально-психологічної та інформаційної обстановки в районі можливого збройного конфлікту;

брати участь у проведенні розрахунків можливих психогенних втрат особового складу угруповань військ (сил) в ході застосування Збройних Сил України за визначеними ситуаціями;

брати участь в організації і виконанні заходів психологічної підготовки у Збройних Силах на етапі відновлення боєздатності особового складу;

організувати планування, організацію та проведення заходів психологічної підготовки особового складу, підрозділів і військових частин до виконання бойових завдань у конкретних (суспільно-політичних, природно- кліматичних, географічних та ергономічних) умовах обстановки;

здійснювати аналіз впливу факторів бою (бойових дій) на морально- психологічний стан та поведінку особового складу, психологічних аспектів тактики можливих дій противника;

брати участь у здійсненні заходів інформаційно-психологічної протидії; відпрацьовувати методичні документи щодо організації психологічної

підготовки у військах (силах);

проводити заходи щодо збереження державної та військової таємниці, організацію та контроль за обліком і зберіганням документів.

Під час прийняття участі в проведенні навчань (КШТ, СШТ, РШТ) офіцери залучаються до виконання наступних документів в інтересах морально-психологічного забезпечення:

надання висновків та прогнозу розвитку психогенних втрат, в інтересах вироблення Замислу;

нанесення змін оперативної обстановки на робочу карту (пунктів псхдбр, медичних установ);

розрахунок спроможностей пунктів психологічної допомоги бригад угруповань військ (сил) щодо відновлення психотравмованих військовослужбовців;

підготовка до доповіді висновків з оцінювання суспільно-політичної обстановки в операційних зонах (районах) та прогноз їх розвитку;

розрахунок сил та засобів Високомобільної групи внутрішніх комунікацій “Чарлі” (оперативної психологічної допомоги, підтримки особового складу);

розрахунок сил і засобів, спроможностей груп психологічної допомоги (підтримки);

оцінювання психологічного стану своїх військ. Підготовка психологічних розрахунків;

розрахунок можливостей медичних та санітарно-курортних закладів з проведення психологічної реабілітації військовослужбовців;

відпрацювання пропозицій до Замислу з психологічного забезпечення проведення оперативних розрахунків щодо прогнозування психогенних втрат.

Тема 2. Організація психологічного забезпечення підготовки та ведення бойових дій.

В умовах сьогодення іде активний пошук найбільш перспективних технологій формування необхідних моральних, психологічних і бойових якостей особового складу Збройних Сил України, їх підготовки до функціонування у будь-яких умовах, вдосконалення сил і засобів психологічного забезпечення. Особливості професійної діяльності військовослужбовців характеризуються постійним нервово-психічним напруженням, фізичним перенавантаженням, дефіцитом часу для прийняття вірних рішень, неочікуваністю виникнення нової чи погіршення наявної ситуації. Вищевикладені психологічні особливості професійної діяльності вимагають використання сучасних науково обґрунтованих підходів до розроблення та практичного впровадження психологічного забезпечення професійної діяльності особового складу Збройних Сил України.

Психологічне забезпечення є складовою морально-психологічного забезпечення і являє собою систему узгоджених, цілеспрямованих заходів, які ґрунтуються на досягненнях сучасної психологічної науки і проводяться в інтересах підготовки та застосування військ (сил), формування, підтримання та відновлення психологічної стійкості, психологічної готовності особового складу, збереження психічного здоров'я військовослужбовців, членів їх сімей, цивільного персоналу, резервістів Збройних Сил України.

Основними завданнями психологічного забезпечення є: вивчення й аналіз морально-психологічного стану, соціально-психологічних характеристик особового складу й військових колективів; формування і підтримка у військовослужбовців психологічної стійкості та готовності до дій в бойових умовах; прогнозування і оцінка психологічних станів, відпрацювання рекомендацій командуванню щодо оптимізації управління соціально-психологічними процесами в частинах і підрозділах; проведення профілактичних заходів щодо підвищення емоційно-психологічної стійкості; навчання особового складу методам забезпечення особистої психологічної безпеки; зниження ефективності психологічного впливу противника, здійснення заходів щодо зниження психогенних втрат; психодіагностику, психокорекцію й психологічну реабілітацію військовослужбовців, що одержали бойові психічні травми; створення передумов для формування та підтримання високої бойової активності особового складу; адаптація військовослужбовців до бойових умов, їх психологічної реабілітації і соціально-психологічної реадaptaції; проведення заходів щодо зняття негативних наслідків впливу бойової обстановки на особовий склад і т.д

Варто пам'ятати, що завчасна психологічна підготовка, психологічне супроводження та психологічна допомога і реабілітація військовослужбовців є однією із найважливіших задач ПсЗ

Що стосується напрямків психологічного забезпечення, то до них слід віднести:

- професійно-психологічний відбір – комплекс заходів, спрямованих на забезпечення відбору громадян, які призиваються (приймаються) на військову службу, і військовослужбовців з професійно важливими якостями, що відповідають вимогам військово-професійної діяльності.

- психологічна діагностика передбачає вивчення та узагальнення особистісних і соціально-психологічних характеристик особового складу, спрямованих на визначення індивідуально-психологічних

особливостей поведінки та наявності у військовослужбовців професійно-важливих психологічних якостей, виявлення серед військовослужбовців осіб групи “посиленої психологічної уваги” відповідно до завдань, що вирішуються;

- психологічна прогностика передбачає оцінку перспектив розвитку особистості, прогнозування можливої індивідуальної і групової поведінки військовослужбовців на підставі виявлених особистісних, характерологічних якостей, наявного соціально-психологічного клімату та складності завдань за призначенням;

- психологічна профілактика передбачає виявлення, усунення та запобігання особистісним і груповим негативним психологічним явищам, які виникають в процесі проходження військової служби та виконання бойових завдань, надання психологічної допомоги особовому складу;

- психологічне консультування передбачає спрямоване на самопізнання і саморозвиток військовослужбовців формування у них здатності знаходити більше варіантів поведінки, понять, думок, почуттів, вчинків, розширення ступенів свободи вирішення життєвих та службових завдань; надання рекомендацій командирам (начальникам) щодо роботи з підрозділами (малими групами) та окремими військовослужбовцями, запобігання негативним явищам та формування позитивного соціально- психологічного клімату серед особового складу;

- психологічна корекція передбачає організований психологічний вплив на військовослужбовців, які мають відхилення від соціальної або психічної норми, з метою усунення несприятливих психічних утворень та формування у них якостей, необхідних для військової служби;

- психологічна реабілітація передбачає відновлення втрачених (порушених) психічних функцій, відновлення (корекцію) самооцінки і соціального статусу військовослужбовців із психічними розладами, бойовими травмами і каліцтвами;

- психологічна декомпресія – комплекс психологічних та медико-психологічних заходів, які здійснюються після виведення військової частини (підрозділу) з району виконання завдань за призначенням для відновлення психофізіологічного стану та реабілітації військовослужбовців;

- психологічний відбір та розстановка кадрів – передбачає розробку професіограм на кожну військову спеціальність, оптимізацію системи проведення професійного психологічного відбору на споріднену групу військових професій; проведення необхідних заходів

професійного психологічного відбору; надання висновку про професійну придатність кожного військовослужбовця (до навчання, перепідготовки тощо); комплектування військових підрозділів (крім вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів);

- просвітницько-пропагандистський напрям передбачає формування та розвиток професійно важливих психологічних знань, умінь та навичок військовослужбовців з метою забезпечення їх психологічної готовності до виконання бойових завдань, оптимальної працездатності та психологічної стійкості до негативного впливу психогенних чинників бойових дій; навчання керівного складу формам і методам психолого-педагогічного впливу на підлеглих в інтересах виконання визначених завдань, підвищення загальної психологічної культури військовослужбовців;

- дослідницький напрям передбачає сприяння у проведенні наукових досліджень у галузі психології та впровадження їх результатів у практичну діяльність;

- психологічна експертиза передбачає оцінку відповідності (адекватності) методичних підходів поставленим завданням психологічного забезпечення.

Психологічне забезпечення особового складу Збройних Сил України вирішує наступні завдання:

- моніторинг, аналіз, оцінку та прогнозування розвитку чинників, що впливають на ефективність діяльності особового складу під час виконання завдань за призначенням;

- підтримання та розвиток психологічної стійкості особового складу, налаштування на безумовне виконання завдань за різних умов обстановки;

- надання психологічної допомоги військовослужбовцям, які її потребують, внаслідок дії психотравмуючих чинників військово-професійної діяльності;

- організацію професійно-психологічного відбору особового складу, оцінку психологічної придатності окремих військовослужбовців, екіпажів (розрахунків) до виконання завдань за призначенням (крім вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів);

- організацію та керівництво системою психологічної підготовки особового складу з урахуванням особливостей професійної діяльності за видами (родами) військ, здійснення її методичного забезпечення;

- апробацію та впровадження тренінгових технологій щодо формування та розвитку у військовослужбовців відповідних професійно важливих психологічних якостей, необхідних для виконання завдань за призначенням;

- психологічну допомогу особовому складу під час ведення бойових (навчально-бойових) дій та повсякденної діяльності (психодіагностика як система використання методів виявлення та вимірювання ступеня психотравмованості військовослужбовців; психологічне консультування, психопрофілактика, психокорекція; психічна реабілітація як система медико- психологічних і соціальних заходів, спрямованих на поновлення, корекцію та компенсацію психотравматичних ефектів, створення позитивних мотиваційних настроїв до виконання бойових (навчально-бойових) завдань);

- вивчення соціально-психологічного клімату у військових колективах з метою визначення основних чинників, що впливають на діяльність особового складу та надання консультативної допомоги та пропозицій до управлінських рішень командирам (начальникам) усіх рівнів;

- індивідуальну та групову консультативну роботу з членами сімей військовослужбовців;

- здійснення організаційних та методичних заходів щодо посилення впливу психологічного забезпечення на досягнення позитивних результатів службової діяльності;

- надання методичної допомоги командирам (начальникам) усіх рівнів щодо створення ефективної системи забезпечення психологічної надійності та психологічної стійкості особового складу;

- організацію психологічної реабілітації особового складу;

- психологічний аналіз причин та умов виникнення психологічних травм у військовослужбовців, підготовку пропозицій та методичних рекомендацій щодо їх запобігання та усунення;

- проведення психопрофілактичної роботи, спрямованої на зміцнення та відновлення відповідного позитивного психічного стану військовослужбовців та працівників Збройних Сил України, запобігання виникненню дезадаптації;

- організацію взаємодії з відповідними службами інших силових структур України, фахівцями Міністерства освіти та науки України та громадських організацій професійної спрямованості з питань надання психологічної допомоги та реабілітації громадян, координацію їх діяльності у Збройних Силах;

- поліпшення кадрового потенціалу підрозділів та військових частин шляхом організації професійної орієнтації кандидатів для проходження військової служби і навчання у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України, їх професійно-психологічного відбору на підставі результатів вивчення комплексу знань, умінь, особистих якостей, необхідних для професійної діяльності;

- формування та підтримку стійкої мотивації особового складу до виконання завдань за призначенням;

- розробку критеріїв діагностики (оцінки) психологічної готовності особового складу до виконання завдань за призначенням;

- організацію моніторингу та прогнозування соціально-психологічних процесів у військах (силах), підготовку пропозицій щодо їх оптимізації;

- організацію проведення у військах (силах) психологічних, соціально- психологічних та військово-соціологічних досліджень;

- виявлення чинників, що призводять до виникнення соціально-психологічних проблем у службово-бойовій діяльності військовослужбовців;

- організацію проведення наукових досліджень з проблем психологічного забезпечення.

Управління психологічного забезпечення починається із з'ясування проблеми, розробки системи заходів, на досягнення поставленої мети – планування; підбору сил, що залучаються до проведення заходів психологічного забезпечення; доведення до виконавців поставлених завдань, підготовка цих сил до практичної діяльності; забезпечення сил необхідними засобами здійснення психологічного забезпечення; безпосередня участь у проведенні психологічного забезпечення; здійснення контролю за проведенням запланованих заходів; підведення підсумків діяльності та корекція.

Слід підкреслити, що психологічне управління може бути прямим, що включає спеціальні психологічні методи та методики впливу на особистість, колектив, та опосередкованим, яка здійснюється через зміну умов життєдіяльності військового колективу, настанов військовослужбовців, технології і режиму діяльності.

Досвід проведення Операції Об'єднаних сил (Антитерористичної операції) яскраво продемонстрував, що ефективність застосування військ визначається не тільки методами навчання і виховання особового складу, а, передусім, врахуванням психологічних факторів бойової

діяльності, визначенням та прогнозуванням психологічних можливостей військовослужбовців виконувати завдання у екстремальних умовах, підтриманням їх морально-психологічного стану безпосередньо в бою та забезпеченням своєчасного відновлення психіки після дії інтенсивних стресових впливів.

Метою психологічного забезпечення в бойових умовах є:

- досягнення високої бойової активності особового складу;
- допомога військовослужбовцям в подоланні великих нервово-психічних навантажень;
- формування вміння зберігати боєздатність в умовах дії психотравмуючих факторів бою.

Основними завданнями ПСЗ є:

- оцінювання психологічних показників боєздатності підрозділів та військових частин, передусім моніторинг МПС особового складу військ (сил);
- аналіз впливу психологічних чинників бою (бойових дій) на МПС та поведінку особового складу військ (сил);
- моніторинг та прогноз розвитку соціальних процесів у військах (силах);
- виявлення психологічних особливостей майбутніх бойових дій (операцій), врахування їх вимог до емоційно-вольових та психофізіологічних якостей військовослужбовців, злагодженості та згуртованості особового складу військ (сил);
- забезпечення та створення соціально-психологічних умов для ефективного виконання особовим складом своїх службових обов'язків, налагодження та підтримка взаємодії з органами державної влади та місцевого самоврядування, громадськими (волонтерськими) організаціями з питань практичної реалізації соціальних та правових гарантій військовослужбовців та членів їх сімей;
- сприяння в організації та проведенні заходів соціально-психологічної та професійної адаптації і реабілітації військовослужбовців;
- соціально-психологічний аналіз управлінських рішень діяльності командирів (начальників) з питань підтримання належного рівня МПС особового складу військ (сил);
- аналіз психологічних аспектів тактики можливих дій противника, негативного ІПВ тощо;
- виявлення осіб з нервово-психічною нестійкістю та вжиття психопрофілактичних і психокорекційних заходів;

- прогнозування можливих бойових психогенних втрат особового складу;
- планування, організація та проведення заходів психологічної підготовки (загальної, спеціальної, цільової) особового складу військових частин (підрозділів) до виконання бойових завдань у конкретних (суспільно-політичних, природно-кліматичних, географічних, ергономічних, екстремальних) умовах обстановки;
- формування та утвердження оптимізму і впевненості особового складу в своїх силах, можливості виконати поставлене завдання;
- навчання особового складу психологічним методам надання само-та взаємодопомоги;
- вжиття заходів психологічного відбору особового складу для комплектування, доукомплектування, поповнення підрозділів та військових частин тощо.

Загалом, процес функціонування системи психологічного забезпечення у Збройних Силах України повинна спрямовуватись на досягнення головної мети – створення та підтримання морально-психологічного стану військ (сил) на рівні, що забезпечує виконання поставлених перед ними завдань.

Тема 3. Сутність і класифікація психогенних втрат.

Аналіз досвіду ведення бойових дій переконливо свідчить, що війська, поряд з неминучими фізичними, несуть також і відчутні психогенні втрати. Вони пов'язані з розладами психічної діяльності, повної або часткової втрати боєздатності.

Втрати особового складу розподіляються на безповоротні та санітарні. Бойові психогенні втрати поділяють на санітарні та тимчасові.

Бойові психогенні втрати – це втрати особового складу, пов'язані з втратою боєздатності (повної або часткової) унаслідок психічної травми (розладу), викликані стрес-факторами бойової обстановки, що травмують психіку.

Бойові психічні травми (психічні розлади) – це порушення психічної діяльності по об'єктивному відбитку дійсності під впливом факторів зовнішнього середовища (часткова утрата зору, пам'яті, слуху; неадекватне сприйняття і реакції; емоційний шок тощо).

Санітарні психогенні втрати - втрата військовослужбовцями боєздатності, для відновлення якої необхідна госпіталізація та лікування

Тимчасові психогенні втрати – це короткочасна (від декількох хвилин до однієї доби) втрата воїнами боєздатності внаслідок впливу на них факторів, що травмують психіку, відновлення якої досягається наданням психологічної допомоги та проведенням заходів психологічної реабілітації без госпіталізації та лікування.

Американські психологи стверджують, що у 65% особового складу найбільш сильний психологічний стрес спостерігається на початку бою; у 21% найвищого почуття страху досягає в ході бою; у 8% - після бою, а 6% взагалі не в змозі прокоментувати свої переживання.

Важливо також вказати, що найбільш типові психічні розлади та захворювання є характерними для всіх війн та видів бою від стародавнього Риму до сьогодення.

Основними психотравмуючими факторами бойової обстановки особового складу є небезпека - переживання за своє життя та фізичне здоров'я. Дане переживання є досить сильним і, як правило, пов'язане із специфікою сприйняття картини бою .

Найбільш суттєвий вплив на кількісні та якісні показники бойових психогенних травм здійснюють такі психосоціальні умови: змістовний (політичний) контекст війни (бойових дій, місії), державна та суспільна підтримка необхідності ведення бойових дій (виконання місії) та їх учасників, наявність у останніх позитивних мотивацій, особиста відповідальність за виконання бойового завдання, впевненість особового складу у бойовій техніці та озброєнні, авторитет командування, віра в ефективність медичної та психологічної допомоги, психологічна підготовленість до виконання конкретного завдання, достатність та достовірність поточної інформації, ліміт часу на прийняття рішення і т. ін.

На вплив психогенних факторів бойової обстановки організм людини, її свідомість відповідає спеціальною реакцією тривоги. Вона виникає у кожного військовослужбовця і може відрізнитися за ступенем вираженості, що залежить від індивідуальних особливостей особистості.

До симптомів прояву реакції тривоги відносяться: м'язова напруга, тремор, нечітка хода, надмірне потовиділення, прояв дисфункцій з боку серцево-судинної та дихальної системи, неконтрольоване або часте мочевипускання, втрата апетиту, підвищена роздратованість, апатія.

Реакція тривоги в своїй більшості завершується формуванням стану резистентності (стійкості) за рахунок мобілізації компенсаторних механізмів організму. В такому стані військовослужбовець готовий до виконання бойового завдання (місії). В разі тривалого перебування під

впливом стрес- факторів стан резистентності може змінитися фазою виснаження.

Загалом бойові психогенні травми та розлади виникають на усіх вказаних стадіях, якщо сила впливу стрес факторів бойової обстановки перевищує захисні можливості організму особистості. Більш того, можливість отримання психогенних травм виникає і в результаті зриву стану резистентності, якщо він не підкріплюється наступними активними діями, до яких готовий військовослужбовець. За умовами та терміном прояву бойові психогенні травми можна поділити на декілька груп.

До першої групи відносяться ті травми та розлади, які виникають у достатньо короткий проміжок часу, практично в момент виникнення психотравмуючої ситуації.

Військовослужбовці, що отримали бойові психогенні травми, впадають у виражену заторможеність, слабо чи зовсім не реагують на обстановку, або навпаки, проявляють надвисоку активність, бігають, кричать тощо. Нервове потрясіння, яке в даний момент переживають військовослужбовці, настільки сильне, що вони тимчасово втрачають здатність критично оцінювати події, які відбуваються, адекватно мислити і т. ін.

До другої групи відносяться бойові психогенні травми та розлади, що розвиваються протягом відносно тривалого проміжку часу під впливом слабких, але постійно діючих факторів бойової обстановки.

Накопичення психологічного напруження відбувається постійно, акумулятивно, інколи навіть непомітно для військовослужбовців.

Невипадково, в ході другої світової війни американськими психологами було введено термін "бойове виснаження". Він у більшій мірі стосується тих розладів психіки, які викликані тривалим перебуванням особового складу в бойових умовах (екстремальній ситуації), своєрідною втомою від бойової обстановки.

Спостереження, проведені українськими фахівцями в частинах, які знаходяться в районах виконання завдань, свідчать про зміни стилю спілкування між військовослужбовцями. Часті випадки, коли солдати та й офіцери без достатніх на те причин починають кричати один на одного, сваритися, проявляти ознаки агресії. Такі раптові прояви гніву, немотивованої агресії можуть супроводжуватись соматичними реакціями (головний біль, нудота, слабкість у м'язах), неадекватно високою активністю, за якою швидко наступає втома та апатія.

Зміст

I. Довідковий матеріал для проведення занять з спеціальної підготовки (фахової підготовки).....	3
Тема 1. Вивчення функціональних обов'язків за посадою.....	3
Тема 2. Організація психологічного забезпечення підготовки та ведення бойових дій.....	9
Тема 3. Сутність і класифікація психогенних втрат.	16
Тема 4. Методика розрахунку психогенних втрат.	21
Тема 5. Психічні стани, процеси та особливості їх психологічного вивчення в умовах військової служби.....	29
Тема 6. Психологічні особливості нормативної та девіантної поведінки військовослужбовців.....	33
Тема 7. Психологічні чинники суїцидальної поведінки військовослужбовців.....	46
Тема 8. Поняття психічного здоров'я військовослужбовців та його критерії.....	55
Тема 9. Поняття комунікативних бар'єрів та їх психологічна характеристика в умовах військової служби.	63
Тема 10. Мотиваційна сфера, спрямованість особистості військовослужбовця та особливості їх психологічного діагностування.....	68
Тема 11. Психологічна допомога при виявленні ознак посттравматичного стресового розладу.....	80
Тема 12. Психологічна реабілітація військовослужбовців, які отримали психічні травми внаслідок бойових дій.	87
Тема 13. Психологічна підготовка до дій в бойових умовах.	93
Тема 14. Шляхи попередження негативного впливу бойових обставин на військовослужбовців.....	112
Тема 15. Психологічна робота в бойових умовах.	120
Тема 16. Психологічне супроводження військовослужбовців після участі в бойових діях.	124
Тема 17. Методики діагностики функціональних станів військовослужбовців в бойових умовах.....	134

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНЕ ВИДАННЯ

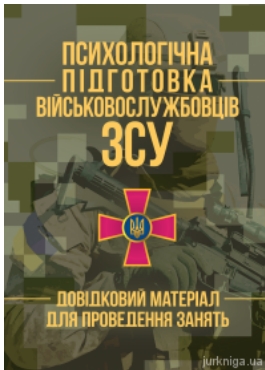
СПЕЦІАЛЬНА
(ФАХОВА)
ПІДГОТОВКА
ОСОБОВОГО СКЛАДУ
ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ
МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗСУ
ДОВІДКОВИЙ МАТЕРІАЛ

Підписано до друку 15.06.2023 р. Формат 60x84 1/16.
Друк цифровий. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 8,9. Тираж 300 прим.

ТОВ «Центр учбової літератури»
вул. Лаврська, 20 м. Київ

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 2458 від 30.03.2006 р.

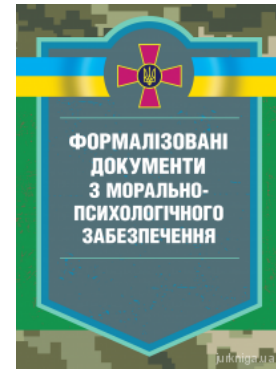
Книги, які можуть вас зацікавити

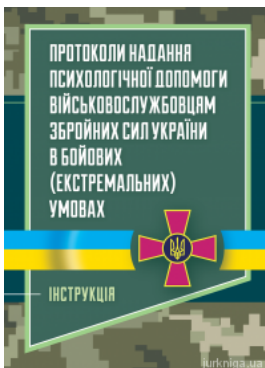
Психологічна підготовка військовослужбовців ЗСУ. Довідковий матеріал для проведення занять

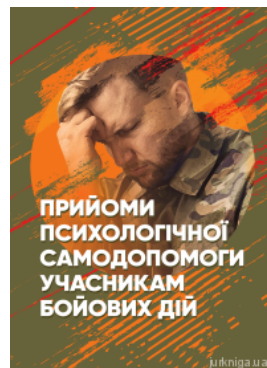
Профілактика та вирішення конфліктів у сім'ях військовослужбовців

Формалізовані документи з морально-психологічного забезпечення

Протоколи надання психологічної допомоги військовослужбовцям збройних сил України в бойових (екстремальних) умовах

Прийоми психологічної самопомоги учасникам бойових дій

Смуга реакції лідера (курс лідерства)

Перейти до галузі права
Військове право

[Перейти на сайт](#) →